

Anna Libaks grundlovstale

Taler

Anna Libak
Journalist, foredragsholder og
forfatter

Dato

5. juni 2023

Sted

Rødding Højskole

Demokrati er ikke en beskyttet titel.

Spørger man i Rusland, så er Rusland skam en demokratisk stat. Det står såmænd i den russiske forfatning.

Det er bare en *anden* type demokrati, må man forstå. Hvis man spørger Putin eller den øvrige magtelite, så har Rusland en styreform, som de skiftevis kalder for et “suverænt demokrati” og et “reguleret demokrati”, og det er aldeles ikke mindre fint end det vestlige, pointerer de. Det er bare anderledes.

Som Putins pressetalsmand Dmitrij Peskov svarede sidste gang, at han blev spurgt på nationalt tv.: “Ja, Rusland er absolut et demokrati. USA har et demokratisk system, Frankrig har et andet system, Tyskland har et tredje system. Hvert land er suverænt, og hvert land har et system, som er rodfæstet i dets historiske traditioner.”

Og forhører man sig i Kina, så har kineserne minsandten også et demokrati, og det er ligesom det russiske indskrevet i forfatningen.

De kalder det for “Folkets Demokratiske Diktatur”. Det lyder sådan lidt som basisk syre eller brændende vand.

Men det er fordi de er marxister, og i marxistisk teori bruger man udtrykket “proletariatets diktatur” om staten under socialismen – og i Kina er de jo kommunister. Ifølge kineserne har de et meget mere reelt demokrati end i Vesten, fordi staten og Det Kommunistiske Parti repræsenterer og handler på vegne af folket og forbeholder sig ret til at slå hårdt ned på reaktionære kræfter.

Og hvem har mere et demokrati ude i verden? Ja, det har selvfølgelig Nordkorea.

Landets officielle navn er ligefrem Den Demokratiske Folkerepublik Korea, og i dets forfatning står der ligesom i den kinesiske, at styreformen er Folkets Demokratiske Diktatur. Det er fordi, de også er en slags kommunister. Eller rettere: Under Kim Jong-Un er det gået fra at være kommunister til at være *kimminister*, eftersom Kim bestemmer alt.

Men her opstår så det gode spørgsmål: Hvorfor i alverden kalder disse lande sig demokratier? For demokrati betyder jo, at borgerne vælger deres politiske ledere og kan afsætte dem gennem fredelige valg, og det betyder, at de politiske ledere også er underlagt loven ligesom den øvrige befolkning. Men sådan er det jo i den grad *ikke* i hverken Nordkorea, Rusland eller Kina. I ingen af de tre lande kan man i nogen meningsfuld forstand tale om frie valg: Folket kan ikke afsætte Putin, Xi eller Kim ved det næstkommende valg. At slippe af med dem vil kræve en revolution. Så hvordan går det til, at disse tre diktatorer ikke bare erklærer, at de er stolte autokratier? Det er så meget mere mærkeligt, som at de i disse år netop positionerer sig i modsætning til alt andet vestligt: De siger, at Vesten er pengefikseret, at det er åndløst, gudløst og dekadent. Ja, Putin har ligefrem kaldt det satanistisk.

Ikke desto mindre: Da Kinas leder Xi Jinping og Ruslands Vladimir Putin tyve dage før den russiske invasion af Ukraine fremsatte et fælles manifest – lige inden åbningen af de olympiske vinterlege i Beijing – brugte de lang tid på at udbrede sig om, hvor vigtigt demokratiet er i den nye verdensorden, som de sammen vil skabe.

De sagde: “Vi er begge af den opfattelse, at demokrati er en universel menneskelig værdi, snarere end et privilegium for en mindre gruppe stater, og at dets udbredelse og beskyttelse er en fælles forpligtelse for hele verdenssamfundet.”

Og nok en gang slog de fast, at der er flere slags demokrati. De sagde: “Der er ingen standardmodel for demokrati. En nation kan vælge at give det sin egen form og bruge sine egne metoder til at implementere det, ud fra hvad der passer bedst til den pågældende stat, baseret på dens sociale og politiske system og unikke kulturelle karakteristika.”

Og så advarede de imod, at Vesten tog patent på demokrati og brugte demokrati og menneskerettigheder som et dække for at blande sig i suveræne staters indre anliggender.

Samtidig slog de fast, at både Kina og Rusland var nogle meget fine, gamle demokratier: “Vi erklærer, at Rusland og Kina som verdensmagter med en rig kulturel og historisk arv har langvarige traditioner for demokrati, som bygger på tusindårig erfaring med udvikling, bred folkelig støtte og varetagelse af borgernes behov og interesser.”

Men hvorfor sige det? Hvorfor sige, at man er noget andet end det, man er, hvis man faktisk ønsker at frembyde et alternativ til den vestlige samfundsmodel? Og det gør de lande jo. Både i Kina og i Rusland kan regimerne ikke blive trætte af at fortælle deres borgere om, hvor dysfunktionelt Vesten er. Hvis man følger medierne i disse lande, får man indtrykket af, at Vesten er på sammenbruddets rand: De svælger i Trump, Brexit, klimademonstrationer, Black-Lives-Matter-optøjer; alt der skaber indtrykket af undergang. Alligevel insisterer de på, at de på *et* punkt er ligesom os: De er *også* demokratier.

Hvorfor siger de sådan? Det ved vi jo godt. Det er fuldkommen indlysende. Det er, fordi demokrati faktisk er en universel værdi. Der er ikke noget sted i verden, hvor borgeren ikke gerne vil have indflydelse på, hvem der bestemmer over hendes eller hans tilværelse. Medmindre selvfølgelig, at man er i familie med herskeren. Så stiller sagen sig anderledes. Men hvis man *ikke* er, og det er langt de fleste ikke, så vil man faktisk gerne have, at herskeren kan afsættes, hvis han er en tyrant. Derfor er der ingen, absolut ingen – ikke engang i Saudi Arabien, som ikke påstår at være et demokrati – hvor herskeren praler med, at han ikke er folkevalgt. Alle herskere uden undtagelse lader som om, at de har folkets ve og vel for øje.

Og når det er vigtigt, at slå fast, så er det fordi vi i de sidste tyve år er gået fra at mene, at når alt kom til alt, så var mennesker temmelig ens i den globale landsby, og til at mene, at vi alle sammen er dybt forskellige – historisk, kulturelt og religiøst.

Vi er gået fra den ene form for determinisme til den anden. Før var det kun et spørgsmål om tid, før alle ville blive demokrater. Nu er det nærmest blevet

sådan, at vi betragter de eksisterende demokratier og de eksisterende autokratier som uforanderlige tilstande. Hvor tit hører man ikke: “De er russere, de har ingen tradition for demokrati.” Eller: “De er kinesere, de er kollektivistiske og finder det naturligt, at der kun er et parti.”

Det er, som om vi pludselig har glemt, at Spanien og Portugal først blev demokratier midt i halvfjerdsere, og at Grækenland var ledet af en oberstjunta fra 1967 til 1974.

Inden for udenrigspolitik kan man sige, at vi er gået fra at tro på Francis Fukuyama – det var ham, der forkyndte historiens afslutning og det liberale demokratis triumf – og til at tro på Samuel Huntington, der spåede, at civilisationerne var dømt til at støde sammen, fordi globaliseringen rykkede os stadig tættere på hinanden.

Og selvfølgelig har Huntington ret i, at vi historisk, kulturelt og religiøst overhovedet ikke har de samme forudsætninger for demokrati – men Fukuyama har til gengæld ret i, at det liberale demokrati har en umiddelbar appel over hele kloden. En appel, som gør, at selv de værste diktatorer smykker sig med lånte fjer, når de kalder sig demokratier.

For de selvsamme diktatorer frembyder det imidlertid en risiko. De går rundt og lader som om, at de er noget, de ikke er. Og naturligvis ved folk det godt: Russerne ved da godt, at de ikke har demokrati. Under Putin har jeg aldrig mødt en russer, som under private former ville hævde, at han eller hun levede i et demokrati. Jeg vil tro, at det samme gør sig gældende i Nordkorea og Kina: Kina er i gået i gang med at udstyre befolkningen med en borgerapp, hvor man får point efter sin opførsel. Hvor længe bruger man på at læse Xi Jinpings seneste tale? Angiver man sin nabo, hvis han taler dårligt om partiet? Hvis man får for mange minuspoint, kan man miste sit job eller blive nægtet at rejse indenlands og udenlands. Mon ikke indehaveren af sådan en app udmærket ved, at han ikke bor i et demokrati?

Så for disse diktatorer er det et problem, at det, de hævder at være, men ikke er, faktisk findes derude som en alternativ måde at leve på. Et ægte demokrati. For dem er det magtpåliggende, at de vestlige demokratier fremstår dysfunktionelle, så de ikke inspirerer til uro og opstande. Og såvel Kina som Rusland bidrager gerne til at øge spændingerne i Vesten: Rusland på alle tænkelige måder – med

fake news kampagner, falske demonstrationer og bestikkelse. Kina foreløbig mere forsigtigt – ved at friste fattige europæiske stater med lån og investeringer, i den hensigt at binde dem til sig økonomisk.

Så vi skal forstå, at vi har noget værdifuldt at beskytte, faktisk så værdifuldt, at andre lader som om, at de også har det, mens de samtidig forsøger at sørge for, at vi mister det.

Det er vigtigere end det nogensinde har været i min levetid, at vi værner om vores demokrati, hvis det skal bestå i en verden, hvor magtbalancen er skiftet i de ikke-demokratiske staters favør.

Ja, faktisk er den skiftet i en grad, så vi er indtrådt i en ny epoke, hvor Vesten for længst er holdt op med at forsøge at udbrede demokratiet, men nu må begrænse sig til at forsøge at forsvare det dér, hvor det allerede findes: Aktuelt i Ukraine. Og det er, tror jeg desværre kun begyndelsen, for som den amerikanske politiske forsker Fiona Hill har gjort opmærksom på, så er krigen i Ukraine IKKE en stedfortræderkrig, som Vesten fører mod Rusland. Nej, det er en stedfortræderkrig, som Rusland og Kina samt en lang række andre lande i det globale syd fører mod USA. Det er en krig, som de er indstillet på kan vare i mange år fremover, fordi de skønner, at den på sigt vil splitte Vesten og svække vores demokratier. Og til dem, der vil sige, at så er det da på høje tid at søge en forhandlet løsning, vil jeg svare: Så har I ikke forstået det. For den krig handler ikke primært om Ukraine. Hvis vi forærede Putin hele Ukraine i morgen, så ville vi skulle møde ham i Baltikum næste år. Putin og Xi kæmper ikke mod et land; de kæmper mod Vesten som et attraktivt alternativ: Det er det, der skal ødelægges.

Og jeg er egentlig stolt af, at være borger i et land, hvis regering har forstået det, og som derfor for nogle dage siden har bebudet, at man vil nå op på NATOs målsætning om to procent af BNP ved at bevilge et tocifret milliardbeløb til Ukraine. Umiddelbart kunne man selvfølgelig sige: Hvorfor ikke bruge de penge på at opbygge et dansk forsvar, som i den grad er blevet forsømt? Men sagen er bare, at det tager tid at opbygge et ordentligt forsvar, og krigen er nu og her. Og derfor er de penge bedre anvendt ved at lade Ukraine kæmpe for pengene. Jo mere de svækker den russiske kampkraft, jo sikrere kan balterne, og i den forbindelse også bornholmerne, føle sig. Noget andet er så, at behovet for, at vi får et territorialforsvar op at stå igen, selvfølgelig ikke bortfalder: For i det

internationale system er det desværre den stærkes ret, der gælder. Og de opstigende autokratier fører sig frem med større og større selvtillid.

Så jo, der er skam noget at rose den siddende regering for.

Men hvordan står det så i øvrigt til med det danske demokrati? Hvad siger tilstandsrapporten? Går det godt? Er det robust? Eller er der også nogle K3'ere?

Ja, i sammenligning med andre vestlige demokratier er det absolut robust. Men tilstandsrapporten er nu ikke uden anmærkninger.

Professor Michael Bang Petersen, som skal stå i spidsen for en kommende ny magtudredning, sagde fornylig til Politiken, at demokratiet hviler på tre grundlæggende søjler.

For det første skal borgerne forstå sig selv som et fællesskab: Vores problemer er fælles, og vi løser dem kollektivt i den danske velfærdsstat.

For det andet skal det politiske system være i stand til at levere løsninger, der løser disse problemer.

For det tredje skal de trufne beslutninger finde sted på baggrund af retfærdige procedurer.

Så hvordan går det med det? Ja, hvis vi tager det første, om vi føler os som et fællesskab, så må vi sige, at det halter noget med det. Det er i disse år blevet moderne, ligesom det var i halvfjerdserne, at definere sig ud fra sit gruppetilhørsforhold. Det tales om eliten mod folket. Om udkantsdanmark mod de fine saloner. Om brune mod hvide mennesker. Om kvinder mod mænd. Om danskere mod indvandrere. Om boomere mod millennials og generation z. Om middelklassen mod underklassen, om velfærdsstatens fodsoldater mod skrivebordsgeneralerne. Og det fyger med beskyldninger om strukturel undertrykkelse og privilegieblindhed: Man skyder hinanden de værste motiver i skoene.

Og det kan man roligt kalde et problem for demokratiet. For demokrati bygger på forestillingen om, at før vi er noget som helst andet, så er vi borgere i Danmark.

Og som borgere er vi lige *for loven*.

Hvem det er synd for, og hvem det ikke er synd for, kan kun udredes ved at se på den enkeltes borgeres vilkår. Det lader sig ikke gøre at udnævne ofre og gerningsmænd gruppevis. Det er ikke synd for en kvinde eller en indvander eller en langelænder, bare fordi det er en kvinde, en indvander eller en langelænder. Og man er ikke heldig, bare fordi man er mand, hvid eller bor i Whiskybæltet. Det afhænger af, hvem det er – af det konkrete tilfælde. Og det undergraver det nationale fællesskab at påstå andet. Det uddarter sig til en konkurrence om, hvem det er mest synd for; og det er ikke rimeligt over for de konkrete mennesker, som faktisk har det hårdt, at de skal konkurrere med de stærke om at være svage.

Hvordan går det så med den anden søjle, som Michael Bang Petersen fremhævede. Nemlig vores politikeres evne til at træffe beslutninger?

Jeg synes personligt ikke, at det går særlig godt. Jeg nævner i flæng: Forleden vedtog folketinget en ny boligskattereform på 1000 sider, som rummer nye skatteregler og nye ejendomsvurderinger, men hvor det på forhånd står klart, at systemet er så indviklet, at borgerne ikke vil være i stand til selv at udregne deres skat, endstige forstå hvordan den bliver udregnet af myndighederne. Peter Loft, tidligere departementschef i skatteministeriet, har offentligt indrømmet, at ikke engang han er i stand til det.

Man kunne også nævne digitaliseringen af hele den offentlige sektor, som betyder, at ældre medborgere har fået svært ved at benytte sig af velfærdsstaten, fordi de simpelthen ikke fatter alt det med NemID, MitID og e-boks. Nogle er så heldige, at de får hjælp af deres pårørende, der dog – ganske ofte – begår identitetstyveri i henhold til lovgivningen, når de går ind og agerer på deres gamle forældres vegne.

Og det undergraver tilliden til demokratiet, at politikere vedtager love eller indfører systemer, som borgerne ikke forstår. I Jydske Lov fra 1241, som på trods af navnet gjaldt hele landet, kunne de godt finde ud af det: I fortalen til loven, som jo altså er fra den tid, hvor Danmark IKKE er et demokrati, står der:

“Loven skal tilgodese æren og retfærdigheden, den skal være tålelig, efter landets

sædvane, passende og nyttig og tydelig, så at alle kan vide og forstå, hvad loven siger.

Sådan er det ikke længere, og det kunne være en årsag til, at tilliden til politikerne er faldet de senere år, så det ifølge en undersøgelse fra kommunikationsbureauet PrimeTime kun er hver tredje, der har tillid til den siddende regering.

Men det kunne også hænge sammen med den sidste og tredje søjle i demokratiet: At de trufne beslutninger skal finde sted på grundlag af retfærdige procedurer.

Jeg tror, at der er en del danskere, som synes, at de regerende politikere i dette land slipper for nemt om ved deres fejltagelser. Faktisk så nemt, at det gør os i tvivl om retsstaten. Som Frihedsbrevets Mads Brügger har udtrykt det, så er det som om, at hvis skandalen bliver stor nok, så er der helt sikkert ikke nogen, som bliver draget ansvar.

Hvordan gik det til, at der lige pludselig manglede 38 milliarder efter et kasseeftersyn i forsvaret? Skal vi ikke høre, hvem der bærer ansvaret for det?

Hvad med alle skandalerne i skat? Siden 2019 har der været nedsat en kommission til at kulegrave sagerne. Nu skriver vi 2023, mon det nogensinde kommer til et resultat?

Og hvad med minkskandalen, der nedlagde et helt erhverv og kostede skatteyderne 19 milliarder i tort og svie til avlerne. Er der slet ingen, som skal bære ansvaret for den?

Og får vi mon nogensinde en forklaring på, hvorfor ledelsen i Forsvarets efterretningstjeneste blev sendt hjem over hals og hoved, når nu regeringen var bekendt med, at man havde et kabelsamarbejde med amerikanerne? Meget muligt kommer både Claus Hjort og Findsen-sagen til at foregå for hermetisk lukkede døre, og det virker ikke befordrende for tilliden til, at Bang Petersens tredje søjle – de trufne beslutninger skal finde sted på grundlag af retfærdige procedurer – er uden sætningsrevner.

Så jo, der er plads til forbedringer af vores demokrati, det knirker i fugerne mere

end det har gjort på noget tidspunkt i min levetid – og jeg er ellers ved at være op i årene.

Alligevel er jeg ikke spor i tvivl om, at vi stadig lever i et demokrati; også selvom man nærmest dagligt i medierne kan høre og læse folk betvivle, at denne eller hin beslutning er demokratisk.

For det viser mig, at vi ikke er bange for vores magthavere. Og i en situation, hvor alle har travlt med at kalde sig demokratier, og nogle endda lader som om de holder frie valg, er den allerbedste indikator på, om noget virkelig er et demokrati eller ej: Frygten.

I et autokrati er det borgerne, der frygter magten: I Rusland suser justitsministeren af sted i midterrabatten med blå blink og udrykning gennem Moskvas centrum på vej på vej på arbejde i Det Hvide Hus. Og alle andre må bare vige.

I et demokrati er det omvendt. Her er det ikke borgerne, der frygter magthaverne, her er det magthaverne, der må frygte borgernes dom: I Danmark kører vores justitsminister ikke med blå blink og sirener gennem Københavns centrum; nej, i Danmark bliver Peter Hummelgaard nødt til at sige undskyld, fordi han parkerer sin grå Kia ulovligt, når han skal aflevere sine børn i børnehave.

Så mine damer og herrer; det skal nok gå alt sammen. Tillykke til os med vores demokrati.

Tak for ordet.

Kilde

Manuskript tilsendt af taler

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Grundlovstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/anna-libaks-grundlovstale>